

Про індмедіа, п'ять днів війни та про нові чи майбутні книжки Рауля Чілачави

За інших обставин я б, мабуть, написав, що всі ці звістки схожі на телеграми з війни. Але чому «схожі»? І чому за «інших обставин»? Це саме ті телеграми, які надіслані з війни. Просто війна інша, й ці телеграми мають витонченішу, різноманітнішу форму, а на відміну від телеграм-блискавок, вони розносяться набагато швидше й набагато ширше.

Це нова інформаційна ланка в медіа, і багато років тому я ввів новий термін, щоб виокремити її серед інших мас-медіа: індивідуальні ЗМІ. Тоді мені затвердили авторський предмет для магістрантів Університету Робакідзе — «Масмедіа та індмедіа». У ХХІ столітті масмедіа дедалі більше втрачають довіру, віддаляються від інформування та наближаються до дезінформування. Тобто із засобу поширення інформації перетворюються на засіб пропаганди та інформаційної війни. На цьому тлі все більшого значення набувають індивідуальні медіа — соціальні мережі. Й хоча ні перші повністю не виключають об'єктивної та коректної інформації, ні другі повністю не захищені від пропаганди чи брехні, у прихованих інформаційних війнах суспільство схиляється до індмедіа.

Коли я сказав, що це схоже на телеграми, надіслані з війни, то мав на увазі дописи та статуси Рауля Чілачави

у Facebook, за якими сьогодні, ймовірно, стежить більше людей, ніж за будь-яким зарозумілим виданням чи «просунутим» телебаченням. Та й хіба можливо байдуже перегортати викладені за короткі проміжки часу статуси в один-два рядки, в яких очевидець та безпосередній учасник подій описує, що і як відбувається в Україні, в рідному для його дітей Києві; як вони залишають свій дім, як прямують на Захід, як днюють та ночують у бомбосховищах, як намагаються втекти від полум'я війни й пристати до мирного берега.

Рауль Чілачава — видатний поет, дипломат, громадський діяч, широко відомий та визнаний у трьох абсолютно різних країнах — географічно, історично, мовно-культурно й ментально в трьох абсолютно різних світах. Почесний член Академії наук Латвії, лауреат багатьох премій України та Латвії та кавалер найвищих державних орденів, академік Академії наук Грузії нещодавно отримав найвищу нагороду грузинських митців — премію імені Шота Руставелі. Свого часу він обіймав пост заступника міністра в Україні та був послом цієї країни в Латвії. Рауль Чілачава — автор численних книг грузинською, українською, латиською, російською та іншими мовами. Серед них — переклади з української грузинською, з грузинської українською чи латиською, з латиської на грузинську та українською.

Я дружу з Раулем Чілачавою з часів навчання в Тбіліському університеті. Він за кілька років до мене закінчив факультет журналістики, після чого поїхав до Києва. Професія журналіста неодноразово служила йому в багатогранній діяльності, і ось, 23 лютого, о пів на одинадцять вечора, він опублікував свій поки що останній вірш у Facebook, який, звісно, про конфлікт між Україною та Росією і відтоді, як військовий кореспондент, надсилає через той же Facebook, наче телеграми, новини з України:

3 лютого, 23:41: Наразі у Верховній Раді України розглядається проєкт Закону про введення в країні надзвичайного стану.

23 лютого, 23:52: В Україні оголошено надзвичайний стан.

24 лютого, 08:47: Зеленський, схоже, має намір оголошити воєнний стан. Надзвичайної ситуації, яку ухвалили вчора ввечері, вже недостатньо.

24 лютого, 09:07: Зеленський сказав, що в цю хвилину, ми оголошуємо воєнний стан. Він закликав нас залишатися вдома та не панікувати. Розмовляв із Байденом.

24 лютого, 09:16: Росія висадила війська в Одесі.

24 лютого, 11:40: У центрі Києва збили російський безпілотник.

24 лютого, 13:46: Зеленський заявив, що Україна розірвала дипломатичні відносини з Росією. За офіційними даними, бої точаться під Черніговом та Харковом. Нас запевняють, що Київ надійно захищений. Тепер стало відомо, що росіяни зламали сайт «5 каналу» та публікують фейки.

24 лютого, 14:55: Іноземці залишають Україну. Кажуть, на західних дорогах великі затори.

24 лютого, 14:56: Зеленський вніс у Раду Законопроект про загальну мобілізацію.

24 лютого, 14:58: Щойно стало відомо про 18 загиблих внаслідок авіаудару в Одеській області.

24 лютого, 15:05: З'явилися перші полонені російські військові, захоплені українською армією.

24 лютого, 16:48: Головний редактор «Новой газеты», лауреат Нобелівської премії миру Дмитро Муратов повідомив, що його газета у п'ятницю вийде російською та українською мовами. Він не вважає Україну ворогом, а українську мову — чужою.

24 лютого, 17:01: У центрі Києва оголошено повітряну тривогу. Українське радіо припинило мовлення через повітряну тривогу. Співробітники були в бункері. Тепер вони поновили трансляцію!

24 лютого, 18:43: Окупанти зайшли в Чорнобильську зону з Білорусі!

Після цього в статусах Рауля до військової інформації додаються вісті про те, як його родина залишає Київ та про проблеми, з якими він зіткнувся. Увечері 24 лютого Рауль Чілачава попросився з улюбленим містом.

24 лютого, 19:36: Виїжджаю з Києва з дітьми, онукою та Чапою. До побачення, улюблене місто!

25 лютого, 03:42: Зеленський заговорив про нейтралітет, але вимагає гарантій.

25 лютого, 10:45: Попереду величезна армія машин. Ми стоїмо в пробці. За 12 годин подолали лише 250 км.

26 лютого, 12:03: Бомблять аеродром. Біжимо в укриття!

26 лютого, 13:23: Тривогу відмінили. Українці збили ворожий безпілотник. Був уперше в бомбосховищі. Скажу відверто: погане відчуття!

Я прокоментував цей статус: уже бачу, як ти напишеш книгу про ці почуття, як тільки дістанешся безпечного місця.

26 лютого, 14:22: Не вірте російським новинам. Паралельно триває війна фейків!

26 лютого, 14:27: У Сумах ворожа агентура розкидає нібито загублені дитячі іграшки, мобільні телефони, які насправді заміновані.

26 лютого, 16:58: Мрія росіянина: «Побачити Київ та вмерти!».

26 лютого, 17:05: Угорщина також підтримує виключення Росії зі Swift. Лишилася Німеччина!

26 лютого, 17:29: Колишній міністр інфраструктури України написав у цю хвилину, що Німеччина також погодилася виключити Росію зі Swift. Коло замкнулося!

26 лютого, 20:18: (підпис до фото). Єва в бомбосховищі. Сьогодні вже вчетверте. Чому так, Господи?!

26 лютого, 20:23: Twitter забанили в Росії!

26 лютого, 20:59: Буду на ТБ «Імеді» з Теа Січінава. Незабаром.

26 лютого, 22:09: П'ятий наліт сьогодні. Назад у бункер!

26 лютого, 22:22: Київ. Площа Перемоги. Центр. Сьогодні. Українці дають відсіч російській ДРГ (розвідувально-диверсійній групі).

26 лютого, 22:27: Наш бункер (відео додається).

26 лютого, 23:25: Дорогі друзі! Я глибоко вдячний усім, хто підтримує мене в ці дні й бажає перемоги Україні! Хай Господь береже вас від усіх кошмарів, які ми тут переживаємо в ці дні. Бережи Господь Вас і нашу любов Батьківщину! Зло треба перемогти й воно буде переможене!

27 лютого, 00:18: Алієв пообіцяв Зеленському, що «SOCAR» безкоштовно запралятиме бензином аварійні та спецавтівки по всій Україні. Там підписав із Путіним союзницький договір, тут подякував Зеленському. Дипломат!

27 лютого, 09:21: Диверсанти підірвали нафтобазу під Києвом. Також вдарили по сховищу радіоактивних відходів об'єднання «Родон». Існує загроза екологічної катастрофи. Ніч пройшла відносно спокійно. Основні бої точаться у місті-супутнику Києва Василькові, у курортних районах Буча та Ворзель під Києвом. Київ героїчно стоїть. Влада на місці. Дефіциту товарів у магазинах поки що немає.

27 лютого, 09:26: У Києві знищено чеченський загін спецпризначення.

27 лютого, 11:06: На фото — наш маленький готель «Любич». Так колись називалося місто, яке тепер називається Броди.

27 лютого, 11:42: Українці жартують, треба росіян бити так, щоб Талібан хрестився.

27 лютого, 13:02: Німецький фашизм та нацизм повністю замінені російським. Ідеологія переможеного стала ідеологією переможця. Берлін може зітхнути з полегшенням.

27 лютого Чілачави дісталися до Львова й оселилися в готелі. Виїхати з України важко. Ірина (невістка Чілачави) з маленькою Євою деякий час жили в Карпатах, а потім перебралися до Угорщини, звідти попрямували до Лісабону, де живе двоюрідна сестра Ірини. «Я зітхнув із полегшенням» — написав мені в месенджері Рауль.

Після цього він, природно, захотів промочити горло пивом:

27 лютого, 16:41: Хочу пива і -чка! Ніякого алкоголю на війні!

Написав це, і пішли та й пішли коментарі людей, котрі на деякий час відволіклися від воєнних новин. Хтось писав, що хай буде мир, а без пива якось обійдешся, хтось утішав — незабаром питимеш із подвійною насолодою, хтось, здається, навіть насміхався — їж колхський корольок, хтось — яке там пиво, головне — щоб над головою було мирне небо, ще один мило накаламбурич — будуть Люди, буде й луді («луді» — пиво грузинською). Я спробував пожартувати своїм веселим коментарем: «Раулю, ми ж брати й друзі! Зараз я не хочу пива, але оскільки ти хочеш, а не можеш дістати, я його вип'ю! Ніби ти випив! А воблою ти там закуси! У мене її немає. Повернешся — продовжимо разом. Із нетерпінням чекаю. Бережи себе!». На жоден коментар він не відповів, а мені написав: «На здоров'я!».

Отже, я налив собі пива, попиваю та й думаю: «Що відбувається, в якому я стані?! Який сюрреалізм і абсурд, спочатку ця пандемія, а тепер ще й війна! Як страждає Україна, як знущується з неї Росія, не братня країна, а кривий брат! Що коїться сьогодні з Грузією, на яку тисне російський чобіт, і якщо ця війна вийде за межі України, то першою жертвою, звичайно, буде Грузія!».

Я п'ю пиво і згадую 2008 рік. Пам'ятаю п'ятиденну війну, після якої російські військові частини стояли за кілька кілометрів від Горі. П'ятий день, як Росія вторглася в Україну. Я думаю про нинішній стан мого друга Рауля Чілачави, батьківщину якого та батьківщину його дітей так випробує нині Росія.

Зараз він сидить у готелі зі своїми хлопцями — Раулем і Темуром, а оскільки маленька Єва так чи інакше в безпеці, він з іншого боку подивився на себе, на своє становище й написав мені в месенджері: «Я тут — як Михайло Кольцов у франкістській Іспанії: не знаю, куди подітися. На будь-якому прикордонному пункті кількаденні черги».

Михайло Кольцов створив вражаючу книгу про франкістську Іспанію, тому я спонукаю його створити книгу про те, що він бачив на власні очі, що він пережив, і я знаю, що Рауль, безперечно, все це перетворить у книгу. «Здається, книжку справді треба написати, твоє спонукування — чудовий стимул!» — відповів він.

Я сповістив, що напишу передмову до майбутньої книги. Поки що остання книга Рауля Чілачави — це перекладені ним вірші та нотатки тибетського ченця Ташіро Мацукі, написати передмову до якої він попросив мене, а редакторство довірив Ґураму Одішарія. Він надіслав мені обкладинку цієї книги в месенджер, мовляв, Гіві Чігвінадзе побачив книгу в друкарні й сфотографував.

Тим часом я відкрив ще одну банку пива й почав думати про передмову до майбутньої книги Рауля. Яким буде текст Рауля? Документальний чи художній? Або якою мовою він буде писати? Рауль — один із тих небагатьох письменників, які пишуть трьома мовами. Цікаво, із чого він розпочне? Із того, коли зачинив двері своєї київської квартири чи коли вперше опинився з Євою у бомбосховищі?

У цей час він пише мені в месенджері: «Того дня, коли ми вперше побували в бомбосховищі, я закінчив переклад «Перевалу біженців» Гурама. Я повинен почати книгу з цього. Це також містика! Містика, та ще яка!».

Я уявив себе Раулем і почав книжку з того епізоду, як перебуваючи з онукою в бомбосховищі, закінчив переклад «Перевалу біженців», розпочатий у Києві. Потім, мабуть, дописи у Facebook перетворюються на суцільну хроніку. Можливо, зберу найцікавіші та найважливіші моменти з листування з друзями та знайомими. Я б також перетворив у тексти свої телеінтерв'ю. Частина оповіді, звичайно, мала бути віршованою.

Я також послався б на допис Серго Цурцумії: «Коли пан Рауль Чілачава залишав Київ, я запитав у нього, куди він прямує, і він відповів:

— Тимчасово переїжджаю.

— Сподіваюся, вам скоро доведеться повернутися до Києва, який став для вас рідним містом, — зауважив я.

— Якщо його візьмуть росіяни, я не повернуся! — була відповідь.

Що зараз коїться в його серці, мені, життя якого лишилося в Сухумі, уявити неважко! Тому я люблю цю людину ще більше!

А якою мовою я б написав цю книжку на місці Рауля? Напевно, усіма доступними для мене мовами — грузинською, українською, російською, навіть елементарною

англійською чи німецькою, а може й мегрельською. Фрагменти приголомшливого тексту Ґурама Одішарія точно були б українською. Я б залишив листування тією мовою, якою його зберіг месенджер у кожному конкретному випадку, для хроніки, мабуть, найкращою була б англійська... Отже, я б написав багатожанрову та багатомовну книжку, подібну до якої в світі, мабуть, тільки Рауль Чілачава може написати.

А потім нехай сам Нобелівський комітет подбає про те, щоб якийсь Дмитро Муратов чи якась відповідна грузинська установа представила цю книжку на ту головну премію...

Третю баночку я вже не відкривав, повернувся до фейсбук-сторінки Рауля, відкрив її та побачивши: «На здоров'я!», відповів, що почуваюся здоровим.

Тоді я знову переглянув телеграми з війни:

27 лютого: Україна подала позов проти Росії до Міжнародного суду ООН!

27 лютого: Російська та українська делегації зустрінуться без будь-яких умов на кордоні Білорусі та України біля річки Прип'ять. Така домовленість була досягнута після телефонної розмови Лукашенка із Зеленським. Про це повідомляє Громадський канал Українського радіо.

27 лютого: Із Києва зник Віктор Медведчук, кум Путіна, який перебував під домашнім арештом.

27 лютого: Цікаво, що сьогодні російську делегацію на російсько-українських переговорах очолює етнічний українець Мединський, а одним із впливових членів української делегації є етнічний грузин Арахамія! Несповідимі шляхи Господні.

27 лютого: Завтра шостий день російсько-української війни. Пам'ятаю єгипетсько-ізраїльську шестиденну війну та її результат — перемогу Ізраїлю. Як було б геніаль-

но, якби Україна повторила героїзм єврейського народу! Її головнокомандувач теж єврей! Не кажіть мені зараз, яке тут має значення національність. У такій ситуації значення має все!

27 лютого: Як я зрадів: у зоні бойових дій створюють комунальні служби порятунку покинутих та бродячих тварин!

27 лютого: Варвари в Харкові обстрілюють житлові квартали, вбиваючи мирних жителів на вулицях.

27 лютого: У Києві оголошено повітряну тривогу. Існує загроза ракетних ударів.

27 лютого: Переговори, як і очікувалося, завершилися безрезультатно. Висновок: потрібен надійніший та ефективніший за Лукашенка посередник, щоб позбутися ілюзій!

27 лютого: У Києві пролунав потужний вибух. Здається, ракета.

Решту читайте в майбутній книзі Рауля Чілачави. Навіть автор ще не знає її назви. Він також не знає, коли книга вийде, тому, що ніхто не знає, коли і чим це все закінчиться.

*Слава Україні! Героям слава!
Бережи, Боже, Україну! Бережи, Боже, Грузію!
Господи, врятуй світ!*

*Паата Нацвлішвілі,
журналіст, поет, видавець, професор.
Газета «Літературлі Сакартвело»,
4 березня 2022 р.*

Розділ 1

Листи Чапи до собак
і людей усього світу

Перший лист Чапи до собак і людей усього світу

Я звичайний песик, мене знайшли цуценятком із заплющеними очима в картонній коробці, назвали Чапою. Невдовзі я довідався, що мої хрещені батьки — Ія та Рауль, а місто, в якому ми живемо — Київ. Відтоді минуло сім років, як пес я достатньо дорослий. Тому я знаю, що кажу, і ви маєте мені повірити.

На вулиці, в снігу й на морозі я ніколи не жив, мене балували, про мене турбувалися, я ріс у ніжності та любові. Перший шок я відчув, коли Ія, яка не вирізняла мене з-поміж своїх дітей, раптом щезла... Вона кудись випарувалася, і під нашим, раніше щасливим дахом, раптом оселилися пустка та журба. Але, схоже, в людини, як і в тварини, із часом жага до життя перемагає.

Рауль став моїм найближчим другом і життя, здавалося, налагодилось. Я старався не заважати йому в роботі, та нам вдавалось щодня гуляти берегом нашого маленького сріблястого озера, милуючись гарними світанками та заходами сонця, стрибаючи та веселячись...

Та однієї зловісної ночі все враз обірвалося, почувся раптовий гуркіт і таємничий внутрішній голос сказав мені, що трапилося щось непоправне й жахливе. До світанку лишалося ще пару годин, але ми були вже на ногах та хвилювалися все більше й більше. Увесь день у мене був кепський настрій, у мене було погане передчуття,

я підозрював, що нова біда стоїть на порозі й зустріч із нею неминуча. І я не помилився. День добігав кінця, коли ми надійно зачинили двері своєї квартири та сіли в машину, взявши з собою одну невелику сумку.

Я люблю дні, коли на задньому сидінні їду з сім'єю до замиського будинку. Я хотів думати, що ми зараз поїдемо туди, але коли дорога розтягнулася до безкінечності, зрозумів, що рухаємося зовсім в іншому напрямку. Я всю ніч не стулив очей, лежав на колінах у Рауля та не міг зрозуміти, що відбувається, чому вся родина зібралася разом і нас кудись везуть без зупинки. За добу ми перетнули майже всю Україну й урешті зупинилися в затишному готелі в маленькому містечку. Із собаками, здається, в готель не селять, але мене впустили, навіть дозволити побігати в коридорі. Я заспокоївся, вирішив, що ми подорожуємо й усе гаразд.

Радість виявилася нетривкою. Коли ми вирішили трохи відпочити з дороги, жахливе ревіння сирени заповонило все. Рауль відразу схопив мене на руки й ми разом із усіма пожилцями готелю сховалися в підвалі, точніше — у бункері, який виявився бомбосховищем. І саме там я вперше почув гнівне й жорстоке слово: «Війна!». Упродовж десяти днів, що ми провели в цьому готелі (здебільшого в його бункері), сирена повітряної тривоги визначала наш день. І я звик до цього, але ми знову склали наш невеликий скарб у машину, вийшли з готелю та знову поїхали у невідомому напрямку.

Усюди на дорозі стояли блокпости, рух контролювали озброєні люди. Машина потрапила в безкінечний автомобільний корок, ми просувалися вперед черепашою ходою. Нарешті зовсім зупинилися, залишили автівку на заправці та продовжили наш шестикілометровий шлях пішки.

Я почув ще одне слово у величезному живому потоці: «Біженець!». Ось, виявляється, у чому річ! Ми — біженці, і якщо не врятуємося — ворог буде стріляти у нас, знищувати ракетами, скидати на нас бомби через свої божевільні людоїдські нав'язливі ідеї. У цьому морі біженців я бачив чимало своїх побратимів, тож висловлюю вдячність тим людям, котрі не залишили їх у цей тяжкий час.

До речі, у кремлівського канібала також є пес, котрого він, напевно, навіть любить, якщо йому взагалі відоме таке почуття. Я хочу звернутися до нього:

— Що ви накоїли? Що ми зробили не так? Чому ви нас убиваєте? Чому ви руйнуєте наші будинки і чому загрожуєте всьому світові ядерною катастрофою? Можливо, ви опам'ятаєтеся, поки ще є час, та зупините варварське кровопролиття?

Простоявши сім годин на морозі, ми разом із сім'єю переїхали до Польщі, де нас радо зустріли, зігріли, прихистили. Я вирішив написати цього листа, коли Рауль обіймав мене на українсько-польському кордоні й ми намагалися зігріти один одного.

Зараз я щеплений, у мене є міжнародний паспорт і скоро я полечу до Грузії, на батьківщину Рауля. Я начебто віднайшов спокій, але мене засмучує стан та майбутнє тих, хто не знає, куди йти, що робити, як вижити...

Я звертаюся до собак і людей усього світу!

Не кусайте тих, хто не зробив вам нічого лихого, не вбивайте тих, хто прагне жити! Ми можемо та повинні зробити так, щоб викоринити два жахливих слова з кожної мови на землі: «війна» та «біженець». Я бачив та пережив одне й інше, тому я б хотів, щоб ніхто не міг цього більше побачити та відчути.

Два слова, які звучать у мене в голові — «мир» та «любов». Не пропустіть ні того, ні іншого. Потурбуйтеся одне про одного.

P.S. Наостанок скажу, що я взагалі не вмю читати й писати ні грузинською, ні українською, тому все це я продиктував Раулеві, про якого хочу сказати докладніше.

Рауль Чілачава — поет, доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук Грузії, почесний академік Латвійської академії наук, член спілок письменників Грузії, України, Латвії, народний поет України, заслужений діяч мистецтв України, лауреат премії Шота Руставелі та інших численних нагород, кавалер орденів трьох країн.

*Щиро — ваш Чапа
07. 03. 2022, Варшава*

Другий лист Чапи до собак і людей усього світу

Я не думав, що продовжуватиму писати. Який із мене письменник, щоб змусити людей читати мій нікчемний опус, але в мене накопичилося так багато всього, чого не можу втримати в серці, й ви повинні пробачити мене за це.

Як я вже говорив, після семигодинного очікування нас посадили в жовтий автобус та повезли до кордону. Виявляється, польська сторона, протилежна Рава-Руській, називається Гребенне. Там нас зустріли ввічливі прикордонники, які чудово розмовляли українською. Я трохи засмутився, що мій міжнародний паспорт ніхто не перевірів, а ми його так довго оформляли! На польській стороні ми отримали буклети українською мовою, де детально була викладена

вся необхідна інформація. Задубілих від холоду людей безкоштовно пригощали чаєм, кавою та тістечками.

Поляки ледве встигали перевіряти паспорти. Наш виїзд за кордон організували місцеві волонтери, але, на щастя, допомоги ми не потребували, оскільки за попередньою домовленістю на нас чекав друг Рауля, колишній посол Польщі в Латвії Мацей Клімчак. Перш ніж ми добралися до нього, волонтери сказали Раулю, що пес може бути голодний і вони його погодують, бо мають спеціальний корм для собак. Я був ситий, тому ми подякували та невдовзі вже сиділи у «Фольксвагені» Мацея.

Ми проїхали триста кілометрів до Варшави. Я не міг стулити очей, досі не міг повірити, що ми в безпеці й несамовитий звук повітряної тривоги не буде турбувати мій сон. О другій годині ночі у Варшаві «Фольксваген» пана Мацея в'їхав у двір гарної будови, розташованої в мальовничому парку. Спочатку я подумав, що ми знову в готелі, але виявилось, що помилявся. Будівля, в якій ми жили тиждень, була Будинком творчості польських письменників та художників. Звичайно, це заслуга нашого доброго Мацея, який раніше був заступником міністра культури, і досі підтримує приязні стосунки зі співробітниками цієї галузі. Я був радий, що я перший собака, якому дозволили жити тут зі своїм господарем. Нас помістили до чудової кімнати, де на столі стояла табличка українською мовою: «Проживання та харчування тут безкоштовні». І справді, вранці та ввечері на нас чекав щедрий сніданок та вечеря на спеціальній підставці біля дверей, а після полудня на обід збиралися у великій, світлій залі. У кімнаті, де нас поселили, виявляється, любив працювати видатний польський поет Тадеуш Ружевич. У вестибюлі висить портрет поета, а на плакаті — його вірш, присвячений цьому будинку.

Зміст

Про індмедіа, пять днів війни та про нові чи майбутні книжки Рауля Чілачави	3
Розділ 1. Листи Чапи до собак і людей усього світу	13
Розділ 2. Вірші.....	117
Додатки	133